

פרשת השבוע לך לך – על התגלויות מול תהליכים

"פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש כי הוא עם ומתחיל ללכת". מתוך שיר של שלמה ארצי.

השיר מתאר את מסעו של אברהם, הפותח את פרשת 'לך לך', הפרשה אותה אנחנו קוראים השבת. פירוש השיר – שאברהם קם בוקר אחד, ואז "פגע לו ברק במוח!!!!!!" הוא הבין בהשראה רגעית ואקסטטית את כל נפלאות הבריאה האמתית, והתחיל לנדוד לאורך חצי עולם (העולם המוכר באותה תקופה). נשמע לכם הגיוני שככה זה קרה? אפילו חז"ל לא מאמינים שזה היה "פתאום".

בן שלוש הכיר אברהם את בוראו. יצא מן המערה וראה שמיים וארץ. אמר: מי ברא אלה ואותי? ראה את השמש גבוהה מעל צבא השמיים והתפלל לה. שקעה השמש בערב וזרחה הלבנה. ראה אותה והכוכבים סביב לה, אמר: ודאי הירח הוא הבורא והכוכבים סביב כעבדיו, עמד כל הלילה והתפלל לירח. בבוקר- שקע הירח. אמר: אדון יש על שניהם והיה מצטער שאינו יודע מי הוא. מיד נגלה אליו הקב"ה ואמר לו: אני בעל העולם.

יש מדרש אחר שמדבר על כך שאברהם ניסה לעבוד פסילים וגילה שהם לא עונים לו, מדרש נוסף מדבר על כך שהוא ראה את ה' תוך כדי מסע כלשהוא, וזה הוליד אצלו תהליך מחשבתי. בספר היובלים מתואר שאברהם למד לקרוא בניגוד לכל הסביבה שלו, ונחשף לספר שהוליד אצלו את ההבנה על קיום ה', אבל המשמעות בשורה התחתונה היא שלא היה פה איזה שהוא אירוע חד-פעמי פתאומי, אלא מדובר בתהליך, שהוביל בסופו של דבר – להתעלות רוחנית.

אני רוצה לקחת אתכם למקום אחר לחלוטין – בשנת 2001 טיילתי בדרום אמריקה, ונסעתי לחורבות של עיר עתיקה בשם מאצ'ו פיקצ'ו. זה היה אתר מאוד אהוב על המבקרים בפרו, והיו שתי דרכים להגיע אליו – הראשונה היא לנסוע ברכבת, להגיע למורדות ההר, לתפוס "שאטל" שמביא אותך ממש לשערי העיר – ואז אפשר לחזור חזרה למלון אפילו באותו יום. הדרך שאני בחרתי הייתה שונה – הגעתי לנקודה מסוימת, מרוחקת מהעיר, והתחלתי ללכת על הדרך העתיקה שהובילה אליה. במהלך ארבעת ימי המסע הזה עליתי וירדתי כ-5000 מדרגות, נרטבתי לחלוטין על ידי כמה מטחי גשם אדירים, הערפל מנע ממני לראות את הדרך בחלק לא מבוטל מהמסע, והעליות היו ממש לא פשוטות. אני לא יכול לתאר לכם את החוויה של לראות את מאצ'ו פיקצ'ו שמופיעה פתאום מתוך הערפל בזריחה, אחרי כל הקשיים שחוויתי במהלך המסע הזה, אבל אני יכול להבטיח לכם שהדרך שבה תיארתי אני את זה, הייתה שונה לחלוטין מהדרך שתיארו את זה נוסעי הרכבת (ואני מדבר מניסיון, כי שמעתי אותם מספרים...). לא סתם אומרים שלפעמים – הדרך היא בעצם המטרה...

בספר הכוזרי של רבי יהודה הלוי – הוא מספר על מלך הכוזרים שיוצא למסע כדי לחפש את "הדת האמתית". הוא עורך שיחות עם כל מני בני דתות ועקרונות, עד שהוא מגיע ליהודי. היהודי מספר לו על כך שבניגוד לדתות אחרות, שמתבססות לא פעם על התגלות אחת גדולה ומפוארת לאדם ספציפי, ביהדות מדובר על התגלות אחת לעם שלם (מעמד הר סיני), ועל תהליך שהחל הרבה לפני כן – בתקופת אברהם, ואחר כך יצחק ויעקב, והצורך להוריד את בני ישראל למצרים, ולהעלות אותם בחזרה, ולהוליך אותם במדבר, ולהציל אותם מהמצרים, והעמלקים והרעב והצמא, ושהתהליך עוד נמשך אחר כך. בגדול – ההתעסקות ביהדות היא לא על ידי התגלויות ספציפיות אלא על ידי תהליך מתמשך של "החוויה היהודית", כלומר "טעמו וראו כי טוב ה'" (מתהילים ל"ד/9) (ציטוט גם מתוך ספר הכוזרי). כלומר, אין תיווך – החוויה האלוהית ביהדות היא חוויה שכל אחד ואחד מהאמינים ביהדות עובר בעצמו.

אבל למרות ש"כולנו יהודים", בכל זאת כל אחד הוא שונה, והחוויה שלו היא שונה, ובנוסף לכך – אנחנו לא יצורים פאסיביים. המסע הזה ל"יהדות", שדיברתי עליו למעלה – התחיל אמנם באברהם אבינו, או במעמד הר סיני או בכל נקודה אחרת שתבחרו, אבל אין ויכוח על כך שה"דת היהודית" כיום ממש לא דומה לאיך שהיא נראתה בתחילת הדרך. לא רק חוויות נאספו בזמן ההליכה בדרך הזו, אלא הרבה מאוד פרטים נוספים, שעיצבו את היהדות בצורות שונות, ולקחו אותה למקומות שונים: אחרי מעשי האבות באה התורה שניתנה בהר סיני ובמהלך המסע במדבר, ואחריה באו ספרי הנביאים והכתובים, אחריהם ספרי המדרשים ואחריהם התלמוד והמשנה, וספרי ההלכה, וכל ספר כזה – נתן את תרומתו ואת השפעתו לדמותה של היהדות כיום, והכי חשוב – לא, המסע הזה עדיין לא תם.

"אחד העם" (צבי הירש גינצברג) טבע מונח "רוח האומה". רוח האומה הוא אומר – היא בעצם סך כל היצירות שנוצרו על ידי הפרטים המרכיבים את האומה – גם ההלכה, גם הדת, אבל גם הספרות האומנות, השפה וכל השאר. הוא גם מוסיף שהדברים האלה נוצרו בהתאמה לזמן והמקום בו הם התקיימו, בהקשר של חיי האנשים, כלומר ההשפעות על רוח האומה – נעשות בהתאם לרוח הזמן והמקום, ואם זה באמת ככה – עלתה בי המחשבה על כמה נפלאה ועשירה היא היהדות, שההשפעות עליה הגיעו מכל כך הרבה מקומות שונים בתבל, ומכל כך הרבה תקופות שונות בהיסטוריה. אבל יש עוד משמעות חשובה לאמירה הזו, בצירוף האמירה של רבי יהודה הלוי: האמירה היא שאין חוויה פאסיבית. בעצם כאשר אדם מקבל על עצמו להיות חלק מהגדרת זהות מסוימת, הוא מקבל על עצמו גם את האחריות לעצב אותה ולהשפיע עליה, לתרום לדמותה של אותה "רוח האומה".

הוגים מסוימים בקרב העלייה השנייה דיברו על "דת האדמה". הם אמרו שאי אפשר באמת לטעון לזכות על ארץ ישראל אם לא עובדים את האדמה, אם לא מממשים את הזכות הזו בעבודה פיזית. אני טוען שאותו כלל תופס גם לגבי "רוח האומה" – אדם יכול לטעון שהוא חלק מהיהדות, אבל כל עוד אין לו באמת מה להגיד, להתכתב עם המקורות, להביע את דעתו על האידיאל היהודי של התקופה בה הוא חי – הוא במקרה הטוב רק צופה מן הצד. באותו מובן בדיוק – אדם יכול לטעון שהוא חלק מארץ ישראל רק אם יכיר אותה באמת, ויהיה מעורב בתהליכים המתרחשים בה.

אז מה אני אומר? צאו לטייל – תתאהבו בארץ שלנו. תתעמקו בטקסטים היהודיים – ככה תתאהבו ביהדות. תנהלו דו-שיח איתם ותהפכו אותם לשלכם, כי רק ככה – תוכלו להמשיך את המסע של אברהם אבינו, גם לארץ ישראל, וגם ליהדות.